

Budapesti Levéltári Mozaikok

2020/17. szám (régi sorozat 19. szám)

DOI: [10.56045/BLM.2020.17](https://doi.org/10.56045/BLM.2020.17)

ISSN: 2939-6921

URL: <http://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2022/03/30/leveltari-mozaikok-19/>

LUKÁCS ANIKÓ

A tanácsnok halála

Egy köztisztviselőben álló, magas rangú, fővárosi hivatalnok, Barna Zsigmond váratlan és megdöbbentő öngyilkossága kapcsán a cikk bepillantást enged nyerni családtörténeti iratok és a korabeli sajtóban megjelent írások segítségével egy „tanácsnok” életébe, pályájába, valamint kicsit a fővárosi Városháza belső hivatali viszonyaiba is. A cikk elemzéséből kiolvasható, hogy 1883-ban az újságok milyen információkat és hogyan tartottak fontosnak közölni egy ilyen tragikus eset kapcsán.

Kulcsszavak: 1883, Barna Zsigmond, Városháza, hivatalnok, családtörténet, sajtó, polgármester, főpolgármester

„Megdöböntő eset, de abban, hogy vannak még ilyen embereink, – még is van valami fölemelő. Az lenne a közéletnek a legnagyobb szerencsétlensége, hogy ha már kivessztek volna.”¹

1883. május 31-én délelőtt fél 11-kor pisztolylövés dördült a pesti új városháza Lipót utcai épületében.² Barna Zsigmond fővárosi tanácsnok, a középítési ügyosztály vezetője önkezével vetett véget életének hivatali szobájában. „Egy zajtalanul, csöndben és munkában”³ eltöltött élet ért zajos véget ezzel a városszerte megdöbbenést kiváltó tettel.

Kammermayer Károly polgármester azonnal a helyszínre sietett, és még aznap délután rendkívüli tanácsulésen számolt be a történekről. Ismerve az elhunyt jellemét, hivatali működését és rendezett anyagi viszonyait, eleve kizárta, hogy Barna valamilyen általa elkövetett bűntény vagy visszaélés miatt szánta volna el magát végzetes tetteire, és ebben a tanácsnok feleségének, illetve a főpolgármesternek, Ráth Károlynak szóló búcsúlevelek is megerősítették. Ezek ugyanis szerinte egyértelmű magyarázatot adnak az öngyilkosságra: a tanácsnok hosszabb ideje üldözési mániában szenvedett. Ugyanaznap délután a közgyűlés tagjai is értesültek az esetről a főpolgármestertől, aki rövid megemlékezésében szólt az elhunyt boldog családi életéről, kedvező anyagi helyzetéről, képességeiről, szorgalmáról, becsületességéről. A jelenlevők Barna érdemeit és emlékét jegyzőkönyvben rögzítették.⁴ Temetésén részt vettek a főváros vezetői, alacsonyabb és magasabb beosztású hivatalnokai, a törvényhatósági bizottság tagjai, valamint a fővárosi 48-as honvédek. Az esemény méreteit és jelentőségét mutatja, hogy a rendet negyven rendőr biztosította.⁵

Barna Zsigmond életútjának, pályájának fontosabb állomásait a fia által írt szűkszavú családtörténetből, a sajtóból és hivatalos iratokból ismerhetjük meg. Szatmár megyei nemesi családból származott. Nagykárolyból, a „népes és csinos mezőváros”-ból⁶ érkezett Pestre, a már 1848-ban is százezres, az 1860-as évek során pedig kétszázzezresre duzzadt nagyvárosba. Édesapja, Barna Pál 1810-ben Nagyváradról költözött Nagykárolyba, ahol a kegyesrendi főgimnázium világi tanáraként működött. Thuray Borbálától négy gyermeke született. Teréz (? 1834 – Budapest, 1899) Rónay János volt honvédszázados, igazságügyminiszteri főszámtanácsoshoz ment feleségül. A két idősebb fiú, Barna Ignác (Nagykároly, 1822–Budapest, 1894) orvos és műfordító, Barna Ferdinánd (Nagykároly, 1825–Budapest, 1895) nyelvész, a Nemzeti Múzeum őre, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Öccsük, Zsigmond (Nagykároly, 1829 vagy 1832–Budapest, 1883) Nagykárolyban, Szatmáron és Pécsen végezte iskoláit, majd a pesti egyetemre iratkozott be, ahol orvosi tanulmányokat folytatott. Ezredorvosként, illetve nemzetőrként szolgáló bátyjaihoz hasonlóan részt vett a szabadságharcban. 1848 júniusától a Pesten alakuló 1. honvédszászlóaljban szolgált önkéntesként, hadnagyi, majd főhadnagyi rangot szerzett, végigharcolta a szabadságharcot, és Világosnál tette le a fegyvert. 1849 decemberében az osztrák hadseregbe sorozták be, Lombardiában, más források szerint Toszkánában szolgált közlegényként 1851 végéig, amikor

¹ Barna Zsigmond. *Pesti Hírlap*, 5. 1883. 150. sz.

² Ma: V. Váci utca 62–64.

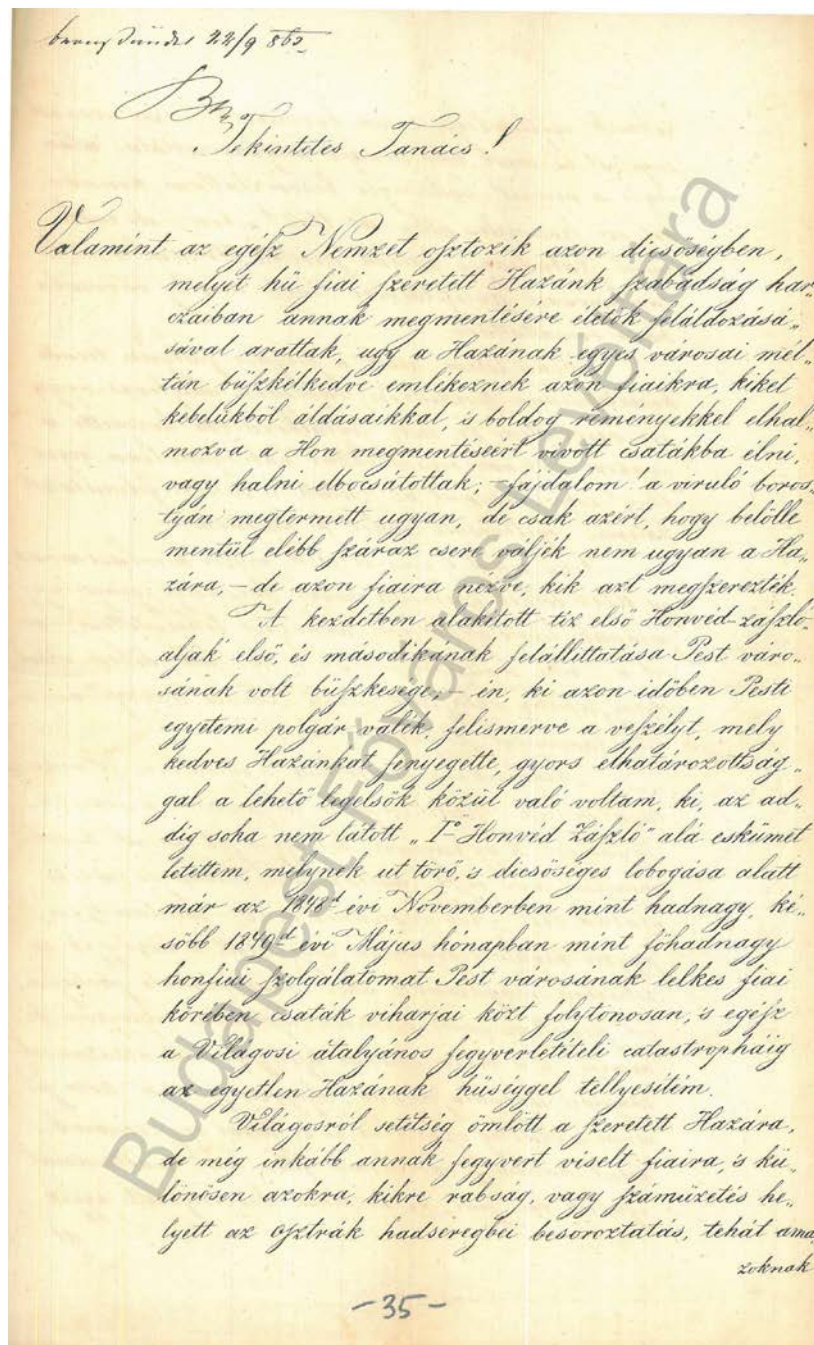
³ Barna Zsigmond. *Ellenzék*, 1883. június 1.

⁴ Közgyűlés, 1883. május 31. 394. sz.

⁵ Barna Zsigmond tanácsnok öngyilkossága. *Pesti Hírlap*, 1883. június 2. 3–4. p.

⁶ Fényes Elek: Magyarországnak, 's a' hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapota statistikai és geographiai tekintetben. 4. kötet. Pest, 1839. 283. p.

szembetegsége miatt felmentették.⁷ Szabadságos katonaként kizárólag szülővárosába, Nagykárolyba utazhatott vissza 1852-ben. A fia által írt családtörténet szerint Pesten jogot

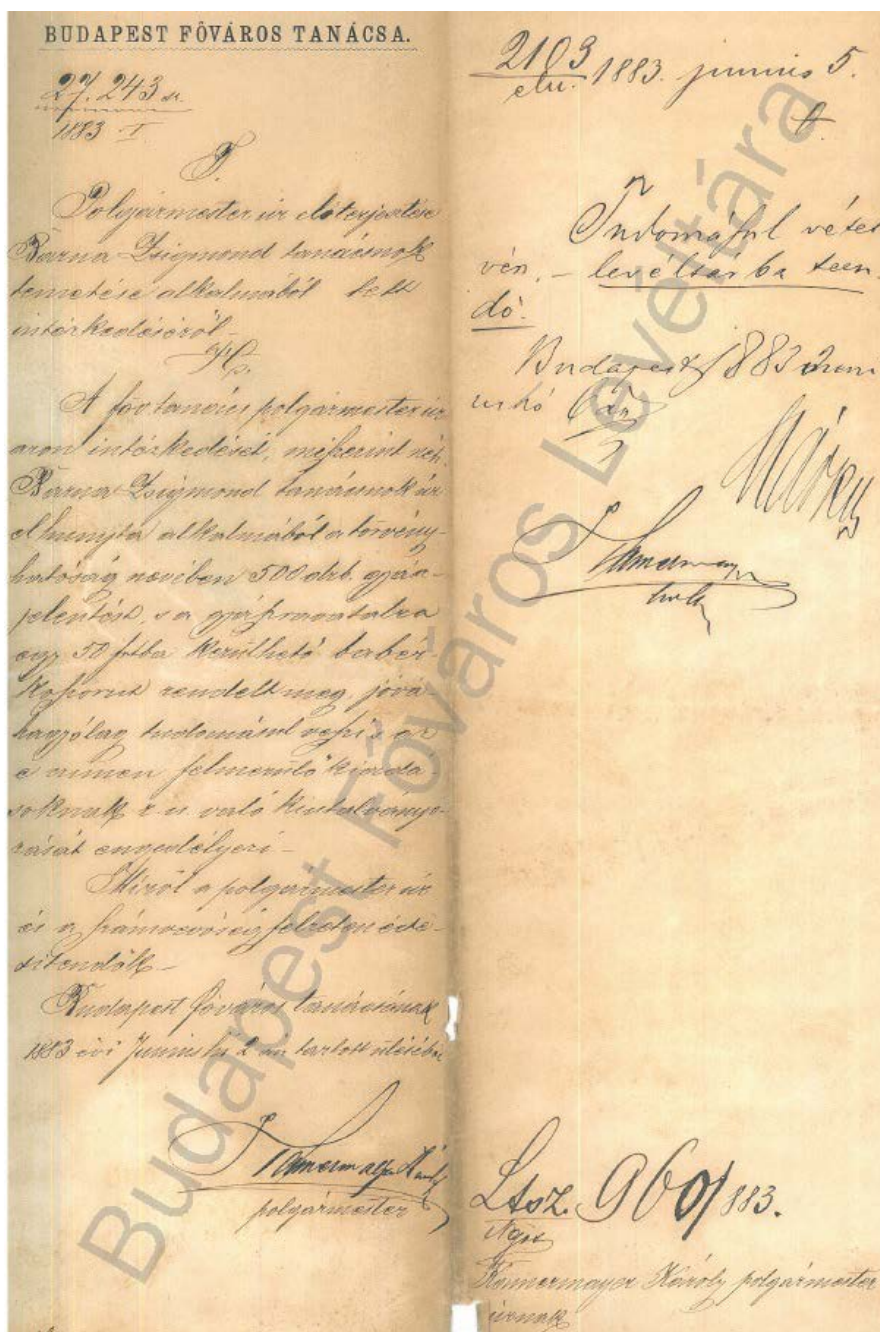
1. kép. Polgármesteri előterjesztés Barna Zsigmond tanácsnok temetése alkalmából tett intézkedésekről (BFL IV. 1409.b 960/1883)

hallgatott, majd Pest városa szolgálatába állt. Barna János nem említette, más források alapján azonban bizonyos, hogy az 1850-es években városi jegyzőként működött szülővárosában.⁸ Talán úgy érezte, hogy a Bach-korszakban vállalt hivatal nem illik bele a szabadságharcot

⁷ Dr. Barna János: A nyermeghi Barna család története. Szatmár, 1925; Barna Zsigmond pályázata a pesti aljegyzőségre. IV.1303.f I. 9/1861.

⁸ Ld. pl. Politikai Újdonságok, 3. 1857. szeptember 9. 321. p.; Közgyűlés 1883. május 31. 394. sz.

végigküzdő, a császári hadseregben raboskodó apa életútjába. 1861-ben Pesten közigazgatási aljegyzővé, 1868-ban Pest város főjegyzőjévé választották.⁹ 1873-ban (ellenszavazat nélkül) az egyesített főváros főjegyzőjévé, 1877-ben pedig (óriási többséggel) tanácsnokká választották. Az adóügyi, majd a gazdasági, végül a középítési ügyosztályt vezette, – a sajtóból és a hivatalos iratokból láthatóan mindenki meglegedésére. Az egyetlen őt ért bírálat, amelynek nyoma maradt, azt a feliratot célozta, amelyet Barna szerkesztett az uralkodó huszonöt éves jubileuma alkalmából: „loyalitása elragadta s túlon túl dagályossá tette.”¹⁰

2. kép. Barna Zsigmond pályázata a pesti aljegyzői állásra (BFL IV.1303.f.1. 9/1861)

⁹ Pesti Napló, 12. 1861. április 4.; Fővárosi Lapok, 5. 1868. november 20. 1070. p.

¹⁰ Ellenőr, 5. 1873. november 25. 278. sz.

1868-ban házasodott, Meskó Bertát, Meskó János Csanád vármegyei tiszti főorvos leányát, Meskó Sándor, Csanád vármegye al-, majd főispánjának testvérét vette feleségül. Négy gyermekük született, akik közül a legidősebb 14 éves volt 1883-ban, az öngyilkosság elkövetésekor.

1875-ben feleségével közösen telket vásárolt, és bérházat építtetett a belvárosi Só utcában (14., ma 4. szám), amelyet 1882-ben adtak el jó haszonnal és azzal a szándékkal, hogy árából másikat vásárolnak.¹¹ A házaspár tulajdonában volt még egy némi kölcsönrel terhelt kültelki rét a Külső-Hajcsár út mellett, a mai Bosnyák tér közelében, és rendelkeztek 3000 forintnyi tőkebetéttel is. A 2500 forint körüli éves tanácsnoki fizetést is figyelembe véve igazoltnak látszanak a polgármester idézett szavai a család rendezett anyagi helyzetéről, ez a vagyon azonban – a főpolgármester jelentése szerint, amelyben az özvegy számára megszavazott emelt összegű nevelési pótlék mellett érvelt – nem volt elegendő ahhoz, hogy a családfő halála és jövedelmének kiesése után gyermekei apjuk társadalmi helyzetének megfelelő nevelésben részesüljenek.¹²

Kizárólag hivatali pályájához kapcsolódó iratok maradtak fenn tőle, és nyomtatásban megjelent írásai is mind hivatali pályájához kapcsolódnak: ünnepi beszédek, jelentések, amelyek csak igen korlátozott lehetőséget biztosítanak a személyiség megjelenítésére és megismerésére. Feleségének és a főpolgármesternek írott, a halála előtti lelkiállapotát megörökítő búcsúleveleiből is csak a sajtóban megjelent részletek ismertek. Nem tudjuk, hogyan érezte magát a szeme előtt nagyvárossá fejlődő fővárosban; voltak-e barátai, tartott-e kapcsolatot testvéreivel. Nem tőle tudjuk, hanem a halálakor megjelent újságcikkekből, hogy feleségével és négy gyermekével boldog családi életet élt; szabadidejében szívesen mulatott kollégáival, és kijárt a lóversenypályára.

Szintén a sajtóból, illetve a levéltári iratokból szerezhetünk némi benyomást arról, hogy milyen ember volt, vagy legalábbis arról, hogy a többi emberben milyen kép alakult ki róla. Becsületes, feddhetetlen, lojális, a munkájának és családjának élő tisztviselő alakja bontakozik ki előttünk, aki csendben, különösebb feltűnés nélkül végezte dolgát. Beszédeit, felszólalásait megtapsolta, megéljenezte hallgatósága, valójában azonban csak halálával emelkedett a figyelem középpontjába. Az öngyilkosságot hírül adó újságcikkek becsületességét, lelkiismeretességét, szorgalmát, kötelességtudatát emelték ki. A budapestiek kedvelték, mert „a főváros magyarosodásának buzgó apostola” volt, József nádor szobránál mondott emlékbeszéde, illetve az, hogy a német színház felállítása ellen szavazott, népszerűvé tették.¹³ Barna „társai közt egyik legnépszerűbb tagja” volt „a fővárosi tisztviselői karnak, akit nem színpalak közt szerzett érdemekért nyert úri kegy és pártfogás, hanem a választók bizalma vitt előkelő állásra”¹⁴ Régivágású hivatalnoknak tartották, aki minden körülmények között kiállt a főváros autonómiája mellett, és azon dolgozott, hogy Budapest világvárossá és ezzel együtt magyar várossá váljon, fejlődésében a nemzeti és a helyi érdek egyaránt érvényesülhessen.

A tanácsnok váratlan halála városszerte nagy megdöbbenést keltett, az öngyilkosságával kapcsolatos hírek sebesen terjedtek: a főváros polgárai a polgármesterhez hasonlóan a tragikus eset okára kerestek magyarázatot.

¹¹ BFL XV.17.d.329 23937; BFL XV.37.c.208 23937.; Barna Zsigmond tanácsnok öngyilkossága. *Nemzet*, 2. 1883. május 31.

¹² BFL XV.37.c 2026 31262; BFL IV.1402.b 675/1883.

¹³ Barna Zsigmond öngyilkossága. *Budapesti Hírlap*, 3. 1883. június 1. 3–4. p.

¹⁴ Barna Zsigmond. *Budapesti Hírlap*, 3. 1883. június 1. [1.]–2. p. 1. p.

A sajtó a kor szokásainak megfelelően, mai ízlésünkhöz képest naturalisztikus és kegyeletsértő részletességgel tárgyalta az öngyilkosságot, de az már minden bizonnyal Barna magas tisztiségének és köztiszteletben álló személyének szólt, hogy halála és temetése napokon keresztül foglalkoztatta a lapokat.¹⁵

Az újságírók az öngyilkosság hátterét igyekeztek felvázolni és egy olyan okot találni, amellyel megmagyarázható Barna tette. A számba vett lehetséges motívumok az öngyilkossággal foglalkozó korabeli és mai szakirodalomban is rendszeresen megjelennek, és valójában talán mind együtt vezettek a tanácsnok halálához. Mivel Barna jómódú ember volt, az anyagi okokat vagy a hivatali vesztegetés lehetőségét egyöntetűen kizárták. Volt, aki úgy vélte, gyógyíthatatlan betegsége elől menekült a halálba.¹⁶ Magyarázták tettét a túlfeszített hivatali munkával, amely egészségének és lelki erejének hanyatlásához vezetett: a tanácsnok, hogy munkáját lelkiismeretesen el tudja végezni, a délutáni hivatalos órák megszüntetése ellenére is mindig későig dolgozott. Mások a főpolgármesternek írott búcsúlevél ismeretében tényként közölték, hogy üldözési mániában szenvedett, az öngyilkosságot zavart elmével követte el. Barna a halála előtti hetekben szórakozott, feszült és búskomor, az utolsó napokban zavart volt, környezete tehát észrevette, hogy nincs minden rendben körülötte. Egy másik szerző szerint a nemzet jeleseinek példája (itt Széchenyi István, Teleki László, Nyáry Pál, Vidats János öngyilkosságára gondol) vezetett ahhoz az öngyilkossági járványhoz, amelybe a tanácsnok halála is beleilleszkedik, tettében ez a külső motívum volt a meghatározó.¹⁷

Egy másik lap vezércikke túl egyszerű megoldásnak tartotta, hogy Barna öngyilkosságát elmezavarnak tudja be, és a becsületet állította magyarázata középpontjába. Egy névtelen feljelentés állhatott a háttérben: mivel nem indult eljárás az ügyben, a tanácsnoknak nem volt lehetősége ártatlanságának bizonyítására, és becsületézésének áldozata lett. „Az a képzelgés, hogy becsületén folt esett, nem hagyta őt nyugodni, elviselhetetlennek tűnt fel előtte az élet, a nejének és három kiskorú gyermekének képe sem volt képes visszatartani őt a végzetes lövéstől.”¹⁸ Nemcsak a halálakor megjelent újságcikkek, hanem a hivatali működését dokumentáló levéltári iratok is tanúsítják, hogy a becsület egész hivatali pályafutásának kulcsfogalma lehetett. Pesti működésének kezdetén, 1862-ben egy goromba ügyfele ellen tett feljelentést, aki hivatali helyiségében azzal vádolta meg, hogy hamis adatokat hitelesített. Barna a tanácshoz címzett beadványában vizsgálatot kért az ügyben, hogy bizonyíthassa, munkáját pontosan végezte: „az általam tett hitelesítés szent igazságot tartalmaz”, és az ügyfél megbüntetését kérte az „úgy a hivatali tekintély, mint személyem iránt elkövetett botrányos szemtelen durvaságért”.¹⁹

A levéltári források és a tanácsnok váratlan halála kapcsán megjelent újságcikkek alapján kibontakozik előttünk a valós események és a hozzájuk kapcsolódó tévképzetek láncolata, amely az öngyilkossághoz vezetett. Még évekkel korábban történt, hogy elveszett egy régi, a városegysítés előtt használt jegyzői pecsét. Végül Barna íróasztalának fiókjából került elő, és a tanácsnok úgy érezte, gondatlanul járt el.²⁰ Fegyelmi eljárástól, üldözéstől tartott, az egész jelentéktelen történet a mániájává vált. Talán már ekkor is úgy érezte, ellenségei vannak, és ők tüntették el az amúgy már használaton kívüli pecsétnyomót. Azt, hogy a tanácsnok valóban üldözési mániában szenvedett, egy másik eset is alátámasztja. 1882-ben új

¹⁵ Barna Zsigmond öngyilkossága. *Budapesti Hírlap*, 3. 1883. június 1. 3–4. p.

¹⁶ Barna Zsigmond. *Ellenzék*, 4. 1883. június 1.

¹⁷ Barna Zsigmond. *Budapesti Hírlap*, 3. 1883. június 1. [1.]–2. p. 1. p.

¹⁸ A fővárosban... *Nemere*, 13. 1883. június 7. 183–184. p. 184. p.

¹⁹ BFL IV.1303.f X. 1025/1862. 2–3. p.

²⁰ Barna Zsigmond tanácsnok öngyilkossága. *Nemzet*, 2. 1883. június 1.

irodába költözött, új asztalának fiókjában régi iratokat talált, amelyekről azt hitte, valaki azzal a szándékkal csempészte oda azokat, hogy ártson neki. Hosszú tételődés után jelentést írt, és az iratokat bemutatta Kammermayer Károly polgármesternek.²¹ A vizsgálat során értéktelennek bizonyult iratokat irattárba helyezték, Barnát azonban ez nem nyugtatta meg, a főpolgármesternek írott búcsúlevelében is visszatért az értékesnek vélt okiratok ügyére: ő mindig becsületes volt, pályája során mindössze egyszer fogadott el ajándékot.

Végül egy újabb ügy, egy Barna Zsigmond ellen 1883 áprilisában a belügyminiszternél tett feljelentés elvezetett a tragédiához. A névtelen följelentő azzal vádolta őt, hogy megvesztegethető volt, a hivatalához állásra jelentkezők közül kizárólag azokat terjesztette fel a főpolgármesterhez, akik fizettek neki.²² A főpolgármester nem vette komolyan az ügyet, nem is szólt róla a tanácsnoknak, aki azonban megtudta máshonnan. Búcsúlevelének a sajtóban megjelent részletei bizonyítják, hogy ezek az önmagukban jelentéktelen ügyek rendszerré álltak össze Barna fejében, rettegett a gyanúsítástól, a fegyelmi eljárástól, úgy érezte, rendőröképek figyelik, üldözik.

Nem tudjuk, mi járt a fejében utolsó perceiben, mire gondolt, milyen rémképeket látott a hivatali szobájának falán lógó tükörben, amely előtt állva meghúzta a ravaszt, búcsúlevelének a sajtóban többször idézett utóirata azonban elképzelhetővé teszi lelkiállapotát, azt az érzést, hogy minden lépését figyelik: „Terrorizálva vagyok; a rendőrség kémei mindenütt nyomomban vannak; miért az Istenért! Elmém zavarodik, dolgozni nem bírok!”²³ Barna valószínűleg igen magas elvárásokat támasztott önmagával szemben. Minden erejével, fáradságot nem kímélve azon igyekezett, hogy munkáját a saját magától elvárt szinten tudja végezni, a tőle elvártnál jóval több időt és energiát fektetett hivatali feladatai teljesítésébe. Nagyon érzékenyen érintette, ha valaki a munkája során elkövetett tévedéssel szembesítette, gyanúsította. Ez odáig fajult, hogy már betegesen, mániásan kereste ezeket a tévedéseket, és úgy érezte, az őt körülvevő emberek is ugyanezt teszik: figyelik, gyanakszanak rá, mindent megtesznek annak érdekében, hogy fény derüljön hibáira, és ha ő nem követ el ilyeneket, megteszik helyette. A hivatalnoki réteg, amelyhez Barna Zsigmond is tartozott, az 1880-as években a legtöbb öngyilkost adó foglalkozási csoportok közé tartozott a fővárosban.²⁴

²¹ BFL IV.1409.b 741/1883 ltsz. 1531/1883 elnöki szám

²² BFL IV.1402.b 240/1885

²³ Barna Zsigmond tanácsnok öngyilkossága. *Nemzet*, 2. 1883. június 1.

²⁴ Kőrösy József: Budapest főváros halandósága az 1886–1890. években és annak okai. Budapest, 1898. (Budapesti Statisztikai Közlemények 26.) 24. p.

3. kép. Barna Zsigmond (1829 vagy 1832–1883) és Halmi Ferenc (1850–1883) színész portréja (Magyarország és a Nagyvilág, 20. 1883. június 10.)

Impresszum

Budapesti Levéltári Mozaikok

A kiadó neve: Budapest Főváros Levéltára
A kiadó székhelye: 1139 Budapest, Teve u. 3-5.
Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István főigazgató

Főszerkesztő: Dr. Simon Katalin
Szerkesztőség: Fazekasné Dr. Toma Katalin, Dr. Fehér Csaba, Dr. Garami Erika, Dr. Ternovác Bálint, Dr. V. László Zsófia, Tóth Gergely (technika- és honlapfelelős)

A szerkesztőség elérhetősége: 1139 Budapest, Teve utca 3-5.; 1554 Budapest, Pf. 41.

e-mail: mozaikok@bparchiv.hu

ISSN 2939-6921